

**KANDEHLEVÎ,
Muhammed Zekerıyyâ**
(محمد زکریا کاندھلوی)

(1898-1982)

Cemâat-i Tebliğ'in ileri gelenlerinden,
Hindistanlı âlim.

11 Ramazan 1315'te (3 Şubat 1898) Hindistan'ın Utar Pradeş eyaletine bağlı Muzaffernagar şehrinin Kandehle (Kāndehle) kasabasında doğdu. Babası Muhammed Yahyâ ilim ve tasavvufa ilgilene bir aileye mensup olup Diyûbend Medresesi'nin kurucularından Reşîd Ahmed Gengûhî'nin talebelerindendir. Kandehlevî, ilk öğrenimini iki yaşında iken babasıyla birlikte gittiği Gengûh'ta tamamladı. Kur'an'ı ezberledikten sonra babasından ve Cemâat-i Tebliğ'in kurucusu olan amcası Muhammed İlyas'tan Arapça, Farsça ve Urduca bazı temel kitapları okudu. 1910'da Mezâhirü'l-ulûm Medresesi'ne hoca tayin edilen babasıyla Sehârenpûr'a giderek öğrenimini orada tamamladı. 1914-1915'te babasından *Mışkâtü'l-Meşâbih*, *Şerhu Me'âni'l-âşâr* ile İbn Mâce dışındaki *Kütüb-i Sitte*'yi okudu ve ertesi yıl hacca gitti. Halîl Ahmed Sehârenpûrî'den *Şahîh-i Buḥârî*, *Şahîh-i Müslim* ve Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şahîh*'i ile *el-Muvaḥḥat*'ın Şeybânî rivayetini okudu. Babasının vefatından (1916) sonra Mezâhirü'l-ulûm Medresesi'nde ders vermeye başladı. Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'ine dair *Bezlü'l-mechûd* adıyla geniş bir şerh yazmayı düşünen hocası Halîl Ahmed Sehârenpûrî'nin isteği üzerine onunla birlikte on yıl sürecek bir çalışmaya başladı. 1925'te hocasıyla beraber Medine'ye gince çalışmalarına orada devam etti. 1927'de Sehârenpûr'a döndü ve Mezâhirü'l-ulûm Medresesi'nde müdür yardımcısı, 1954'te müdür oldu. Gözlerinden rahatsızlanıncaya kadar kırk yıldan fazla bir süre (1927-1968) *Şahîh-i Buḥârî* ile Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'ini okuttu ve bundan dolayı "şeyhül-hadîs" unvanıyla anıldı (Muhammed Âşık İlâhî el-Bernî, s. 118-119).

Kandehlevî ilk tasavvufî terbiyeyi babasından aldı. 1925'te hocası Halîl Ahmed Sehârenpûrî'den Kâdiriyye, Çiştîyye, Sühreverdîyye ve Nakşibendîyye tarikatlarında icâzet aldı; tedrîs ve telif faaliyetleri yanında irşad çalışmalarına başladı. Cemâat-i Tebliğ'i kuran amcası Muhammed İlyâs Kandehlevî'nin oğlu ve bu cemaatin lideri, kendisinin de öğrencisi ve damadı

olan Muhammed Yûsuf Kandehlevî'nin en büyük destekçisi oldu. Cemâat-i Tebliğ'in yayılması için çeşitli toplantılar düzenledi, seyahatler yaptı. 1972'de Medine'ye yerleşti ve tebliğ çalışmalarını oradan yürüttü. Kandehlevî 25 Mayıs 1982'de Medine'de vefat etti ve Cennetü'l-bakî'da defnedildi.

Eserleri. Çoğu basılmamış 100'den fazla eseri olduğu kaydedilen Kandehlevî'nin başlıca çalışmaları şunlardır: 1. *Eycezü'l-mesâlik ilâ Muvaḥḥat*'i Mâlik. Kandehlevî, *el-Muvaḥḥat*'ın en geniş şerhlerinden biri sayılan bu eserini bazı aralıklarla otuz yılda kaleme almıştır. Mukaddimede hadis ilmi ve tedvinini, hadis tarihi, İmam Mâlik, *el-Muvaḥḥat*' ve nüshalarıyla şerhleri hakkında bilgi verdikten sonra müellif kısaca kendi hayatını, hocalarını ve isnadlarını zikretmiş, şerhte takip ettiği metot ve kaynakları hakkında açıklamalarda bulunmuş, hadis kitaplarında kullanılan terimler ve hadis usulüyle ilgili bazı meseleler üzerinde durmuştur. Kandehlevî, çalışmasını Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî'nin *el-Muvaḥḥat*' şerhiyle Sehârenpûrî'nin *Bezlü'l-mechûd*'u üzerine bina etmiştir. Râviler hakkında da bilgi veren müellif hadislerin fikhî hükümlerini dört mezhebe göre açıklamış, Mâlikî mezhebi kaynakları yanında Hanefîler'in delillerini de belirtmeye çalışmıştır. Eser ilk olarak altı cilt halinde Hindistan'da yayımlanmış, on beş cilt halinde ikinci neşrinin ilk üç cildi Kahire'de, diğer ciltleri Beyrut'ta basılmıştır (1974). 2. *Haşâ'il-i Nebevî Şerh-i Şemâ'il-i Tirmizî*. Tirmizî'nin *Şemâ'ilü'n-nebî* adlı eserinin Urduca tercümesi ve şerhi olup Hindistan ve Pakistan'da çeşitli baskıları yapılmıştır. 3. *el-Ebvâb ve't-terâcim*. *Şahîh-i Buḥârî*'nin bab başlıkları ile hadisler arasındaki münasebeti tesbit etmek için kaleme alınmıştır (Muhammed Âşık İlâhî el-Bernî, s. 120). 4. *Takrîr-i Buḥârî-i Şerif*. *Şahîh-i Buḥârî* derslerinde Urduca takrirlerini ihtiva eden eserin I. cildi yayımlanmıştır. 5. *Cüz'ü esbâbı ihtilâfî'l-e'imme* (baskı yeri yok 1927). 6. *Haccetü'l-vedâ' ve cüz'ü 'umrâtî'n-nebî* (şallâlahu 'aleyhi ve sellem). Bu konulardaki rivayetleri ve bunlarla ilgili fikhî hükümleri ihtiva etmektedir (nşr. Ahmed ez-Za'bî, Beyrut 1418/1997). 7. *Esbâbü sa'âdeti'l-müslimin ve şakâ'ihim fî dav'i'l-Kitâb ve's-Sünne*. Eser Harun Ünal tarafından bazı ilâvelerle birlikte Türkçe'ye çevrilmiştir (*Kitap ve Sünnete Göre Mutluluğun Kazanılması*, İstanbul 1984). 8. *Târîh-i Mezâhir*. Sehârenpûr'daki Mezâ-

hirü'l-ulûm Medresesi'nin elli yıllık tarihine ait Urduca bir eserdir (Sehârenpûr 1972). 9. *Târîh-i Meşâyih-i Çiştîyye*. Yine Urduca olan eserde Çiştî şeyhi Halîl Ahmed Sehârenpûrî'den itibaren Çiştîyye tarikatı mensuplarının biyografisi verilmektedir. 10. *Yâd-ı Eyyâm*. Müellifin kendi hayatına dair olan eserin iki cildi basılmıştır. 11. *Kütüb-i Fezâ'il per İş-kâlât or unki Cevâbât*. Faziletli amellere teşvik amacıyla Cemâat-i Tebliğ'in yayımladığı çeşitli eserlerde yer alan hadislerin bir kısmının mevzû olduğu iddiasına (Halid Zaferullah Daudi, s. 243-245) cevap vermek üzere yazılmış bir risâledir (baskı yeri ve tarihi yok). 12. *Dehli ki Tebliği Cemâ'at per çend 'Umûmî İ'tirâzât or unki Mufaşşal Cevâbât*. Delhi'de Cemâat-i Tebliğ'e yöneltilen eleştirilere verilen cevapları ihtiva etmektedir (Karaçi, ts. [Educational Press]). 13. *Fitne-i Mevdûdiyyet*. Kandehlevî, Mevdûdî'nin bazı görüşlerini bu kitapçıkta tenkit etmiştir (Lahor, ts. [Mektebetü'l-Kâsım]). 14. *Vücûbü 'ifâ'i'l-liḥye* (nşr. Ferîd Emîn el-Hindâvî, Beyrut 1408/1988).

Müellifin faziletli amellere teşvik amacıyla 1929-1964 yılları arasında Urduca kaleme aldığı, Cemâat-i Tebliğ'in tebliğ programları çerçevesinde *Tebliğ-i Nisâb* adıyla bir araya getirilip birçok defa yayımlanan ve çeşitli dillere tercüme edilen eserlerden *Hikâyât-ı Şahâbe*, *Fezâ'il-i Tebliğ*, *Fezâ'il-i Kur'an*, *Fezâ'il-i Ramazân*, *Fezâ'il-i Şalât* ve *Fezâ'il-i Zikr*, Yusuf Karaca tarafından *Ashâb-ı Kirâm-dan Örneklerle Müslüman Şahsiyeti* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1997). Ayrıca bunlardan *Fezâ'il-i Zikr*'i Hayri Demirci *Zikrin Faziletleri* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul, ts. [Güllistan Neşriyat]). Kandehlevî'nin yine bu seriden *Fezâ'il-i Hacc*, *Fezâ'il-i Şadâkât*, *Fezâ'il-i Dürûd-i Şerif* gibi risâleleri de vardır.

Kandehlevî, Reşîd Ahmed Gengûhî'nin hadis derslerinde babasının iki yıl boyunca tuttuğu notları yayımlamak istemiş, bunlardan *Sünen-i Tirmizî*'ye ait olan takrirler üzerinde 1932-1934 yıllarında çalışarak oluşturduğu eseri kendi hâşiye ve ta'likleriyle birlikte *el-Kevkebü'd-dürri 'alâ Câmi'i't-Tirmizî* adıyla neşretmiştir (I-IV, Karaçi 1987). 1956-1968 yıllarında Gengûhî'nin *Şahîh-i Buḥârî* takrirleri üzerinde durarak bunları da *Lâmi'u'd-derârî 'alâ Câmi'i'l-Buḥârî* isimle yayımlamıştır (I-X, Mekke 1975).

Müellif, Muhammed Yûsuf Kandehlevî'nin *Emâni'l-aḥbâr fî Şerhi Me'âni'l-*

âşâr adlı eserinin basılamayan III ve IV. ciltlerinin el yazısıyla çoğaltılmasını sağlamıştır (1974). Ayrıca Reşid Ahmed Gengühî'nin hadis takrirleri serisinin *Şaḥīḥ-i Müslim* ile ilgili kısmı kendi gözetiminde damadı Muhammed Âkil Sehârenpûrî'nin ta'likleriyle *el-Hallû'l-müḥim li-Şaḥīḥ-i Müslim* (I-II, Karaçi, ts. [Mektebetü's-Şeyh]) ve *Sünen-i Nesâ'î* takrirlerinin I. cildi *el-Feyzû's-semâ'î 'alâ Süneni'n-Nesâ'î* (Sehârenpûr 1985) adıyla neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Zekeriyâ Kandelevî, *Evcüzü'l-mesâlik ilâ Muvaṭṭa'î Mâlik*, Mûltan, ts. (İdâre-i Te'lîfât-ı Eşrefiyye), I, 56-59, 82-83; XV, 384; ayrıca bk. Muhammed Yûsuf el-Bennûrî'nin girişi, I, 9-10; Ebû'l-Hasan en-Nedvî'nin girişi, I, 16-21; Reşid Ahmed Gengühî, *el-Keukebû'd-dürri 'alâ Câmi'i'l-Tirmizî*, Karaçi 1987, Muhammed Zekeriyâ Kandelevî'nin girişi, I, 15-18; Muhammed Âkil Sehârenpûrî'nin girişi, I, 45-48; a.m.f., *el-Hallû'l-müḥim li-Şaḥīḥ-i Müslim*, Karaçi, ts. (Mektebetü's-Şeyh), Muhammed Âkil Sehârenpûrî'nin girişi, s. e-v; Muhammed Yûsuf Kandelevî, *Emâni'l-aḥbâr fi Şerhi Me'âni'l-âşâr*, Mûltan, ts. (İdâre-i Te'lîfât-ı Eşrefiyye), Muhammed Zekeriyâ Kandelevî'nin notu, IV, 334; Kâri Füyûzurrahmân, *Meşâhîr-i 'Ulemâ-i Diyûbend*, Lahor 1976, I, 498-503; Muhammed Aşık İlâhî el-Bernî, *el-'Anâkidü'l-gâliye mine'l-esânidi'l-âliye*, Karaçi 1408/1988, s. 47-50, 101, 116-120; Mehmet Özşenel, *Pakistan'da Hadis Çalışmaları* (yüksek lisans tezi, 1992), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 82-83; "Muhammad Zakariya Kandahlawi Saharanpuri", *Dictionnaire biographique des savants et grandes figures du monde musulman périphérique du XIXe siècle à nos jours* (ed. M. Gaborieau v.dğr.), Paris 1992, I, 20; Halid Zaferullah Daudî, *Pakistan ve Hindistan'da Şah Velîyullah ed-Dehlevî'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları*, İstanbul 1995, s. 242-246; Muhammed Yûsuf Mütâlâ, *Mevlânâ Muhammed Zekeriyâ Muhâcir Medenî*, Bury, ts. (Dârü'l-ulûmî'l-Arabîyyeti'l-İslâmiyye), I-III; Muhammed Ekber Şâh Buhârî, *Ekâbir-i 'Ulemâ-i Diyûbend*, Lahor, ts. (İdâre-i İslâmiyyât), s. 265-266; Mahmûd Saîd b. Muhammed Memdûh eş-Şâfiî, *Teşnîfû'l-esmâ' bi-şüyûhi'l-icâze ve's-semâ', Kahire*, ts. (Dârü's-şebâb), s. 223-226.

MEHMET ÖZŞENEL

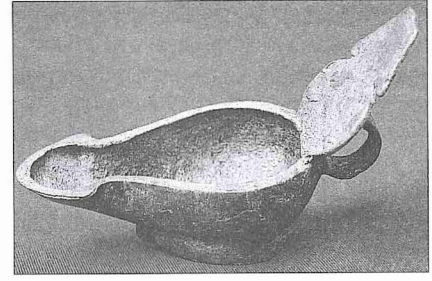
KANDİL

Bir sıvı yağ haznesi ile fitilden oluşan basit bir aydınlatma aleti.

Kandil Latince "aydınlatıcı; mum, lamba" anlamındaki *candela* kelimesinden Arapçalaşan *kandîl*in Türkçe'ye geçmiş şeklidir. Selçuklular'la Osmanlılar'ın daha çok Farsça *çerâğ*, Araplar'ın ise *sirâc* ve *misbâh* kelimelerini kullandıkları görülmür.

En basit örneklerine milâttan önce V. binyıla ait Anadolu, Mısır, Mezopotamya ve diğer Ön Asya medeniyetlerinde rastlanan ilk kandiller pişmiş topraktan yapılmış kâse veya derince birer tabak şeklindeydiler. İçlerindeki is lekelerinden kandil oldukları anlaşılan bu kaplarda hayvan yağlarının yakıldığı ve fitil olarak da kesten gibi bitki liflerinin kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bunlara zamanla bir veya birkaç tane üçgen şeklinde fitil yeri eklenmiş ve içlerinde genellikle zeytinyağı gibi donmayan ve daha az is çıkaran bitkisel yağlar yakılmıştır; yağın yüzeyde toplanıp fitil tarafından kolayca emilebilmesi ve son damlasına kadar yakılabilmesi için de altına su konulmuştur. Eskiçağ'ın en yaygın kandilleri Grek tarzı denilen ve ağzı açık yuvarlak bir yağ haznesiyle kısa bir fitillikten oluşan küçük tip teydi. Daha önce ticaret yoluyla Yakındoğu'ya gelen bu tip kandil Büyük İskender'in Doğu seferiyle daha geniş bir alana yayıldı ve zamanla bazı değişiklikler geçirerek boyutça biraz büyüyüp fitilliği emzik biçiminde olan arkadan kulplu küçük bir çaydanlık (demlik) şeklini aldı.

Form ve motifleri genellikle bir inancı yansıtan ve aydınlığı temsil eden kandiller eşya ve sembol olarak kutsal kitaplar da önemli bir yer tutar. Eski Ahid'in birçok yerinde dinî ve kültürel obje niteliği bulunan kandillerden söz edilir ve yahu-

Arap yarımadasında Fav karyesinde yapılan kazılarda bulunan bronz kandil (*Ḳaryetü'l-Fâu*, s. 92, rs. 1)

diler bunlar için halis zeytinyağı tedarikyle görevlendirilir (Çıkış, 25/6; 27/20; 35/8). Hz. Süleyman'ın sarayında ve daha sonra Bâbil'e götürülen değerli eşya arasında altın kandiller de vardı (I. Krallar, 7/49; II. Tarihler, 13/11; Yeremya, 52/19). Yeni Ahid'de Hz. İsa'ya izâfe edilen bir cümlede Hz. Yahyâ kandile benzetilir (Yuhanna, 5/35-36). Simeon da Hz. İsa'yı henüz bebekken kucağına alıp ondan Allah'ın bütün milletlerin yolunu aydınlatmak için hazırladığı ışık diye bahseder (Luka, 2/31). Bu söz, hristiyan dünyasında ışığa ve onun kaynağı olan mum ve kandile neredeyse kutsallık izâfe edilecek bir önem kazandırmıştır. Vaftiz, düğün ve cenaze törenlerinde gündüz de olsa mum yakıldığı gibi kilise ve dindar hristiyan evlerindeki Meryem ana ve Hz. İsa ikonalarının önünde de hiç sönmeyen kandiller (günümüzde fitilliğine alev izlenimi veren titreşimli küçük kumpul takılmış kandil şeklinde elektrik lambaları) yakılmaktadır; Türkçe'deki "Meryem Ana kandili gibi" (zayıf yanan, güçsüz ışık) deyiimi de buradan gelmektedir.

Kur'an'da Allah'ın nuru (Kur'an, nübüvvet, iman) kristal fanus içindeki ışık saçan bir kandile benzetilir (en-Nûr 24/ 35-36). Yine Kur'an'da güneş burçlarının arasındaki bir kandile (el-Furkân 25/61; Nûh 71/16), yıldızlar da gök kubbeye asılmış kandillere (mesâbih) benzetilmekte (Fussilet 41/12; el-Mülk 67/5) ve Hz. Peygamber'in de ışık saçan bir kandil olduğu söylenmektedir (el-Ahzâb 33/45-46).

Arap yarımadasında yürütülen Fav kazılarında armut biçiminde, kapaklı ve kıvrık saplı bronz bir kandil bulunmuştur (Abdurrahman et-Tayyib el-Ensârî, s. 117). Câhiliye şiirinde de kandilden söz edilir. İmrûülkays, atının tüylerinin parlaklığını kilisedeki rahibin zeytin veya susam yağı konulmuş kandilinin ışığına benzetir (Ha-

IX. yüzyıl
Endülüslü
Emevî
dönemine ait
pirinç kandil
(Elhamra
Müzesi)

